

KAPITTEL 15

Det politiske generasjonsgapet

Johannes Bergh

Institutt for samfunnsforskning

Kari Steen-Johnsen

Institutt for samfunnsforskning

Guro Ødegård

NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet

Abstract: In the last few years, there has been a rise in political activism among young people across the democratic world. We have seen them protesting against racism and demanding stricter climate policies. This chapter deals with political participation, values and the political agenda of young people in Norway over the last 20 years. Have there been changes over time, perhaps linked to digitalization and globalization, during this period? Have these developments led to a political generation gap between young people, adults and the elderly? Our analyses do indeed reveal an increasing age gap in which young people have different political preferences than persons in the older age groups. While these differences are greater now than at any other point in the last 20 years, they still remain moderate. Young people hold more radical positions on climate policy, they are more liberal concerning immigration, and they are somewhat to the right of the adult population when it comes to economic policy. Voter turnout and other forms of political participation have increased among people under the age of 30. Younger people are more prone to mobilize for political activism on digital platforms through their social networks than people in the older age groups are. Using perspectives from the sociology of generations, we discuss the implications of our findings for the political mobilization of young people in a digital future.

Keywords: youth, turnout, political activism, ideology, digitalization, generational change

Introduksjon

Den 15. mars 2019 deltok mer enn 1,6 millioner unge i en global skolestreik for klimaet (Wahlström et al., 2019). Aldri har vi sett en så omfattende politisk mobilisering av ungdom på tvers av landegrensler. Inspirasjonen bak det som ble bevegelsen *Fridays For Future (FFF)*, var en svensk, skolestreikende 16-åring. Greta Thunberg ble klimabevegelsens fremste ikon (Wahlström et al., 2019), og digitale plattformer og sosiale medier ble dens viktigste mobiliseringskanaler. Et globalt nedslagsfelt, kombinert med lokale mobiliseringer, ga bevegelsen politisk kraft, og Thunberg ble invitert til internasjonale toppmøter for å belære og befale verdens mektigste politikere om å vise solidaritet med kommende generasjoner gjennom globale klimakutt. I Norge ble budskapet gjentatt på bannere og gjennom kamprop overfor nasjonale politikere: «Erna koker kloden», «Deres ignoranse er vår dødsdom», «Det finnes ingen planet B». Et budskap like tydelig som enkelt – fra unge aktivister til voksne politikere.

Den globale klimabevegelsen føyer seg inn i rekken av flere politiske kampanjer som har mobilisert unge verden over. *Black Lives Matter (BLM)*, som ble etablert som et «online-community» i 2013 for å sette strukturell rasisme i USA på dagsordenen, fikk sitt globale gjennombrudd etter politiets umotiverte drap på afroamerikaneren George Floyd (Gawthrop & Illingworth, 2020). I juni 2020 demonstrerte millioner av mennesker over hele verden med Floyds siste ord som symboltungt slagord: «I can't breathe.»

Bevegelser som FFF og BLM har det til felles at budskapet er rettet mot det etablerte voksensamfunnet og mot politiske myndigheter. Og i likhet med andre internasjonale protestbevegelser reflekterer de en trend hvor digitale plattformer og sosiale medier gir et globalt publikum og endrer det politiske engasjementet, særlig blant de unge (Boulianne et al., 2020; Milkman, 2016). Selv om slike massedemonstrasjoner er kraftfulle, er det alltid en fare for at man gir dem større politisk betydning enn det ettertiden har vist at de har hatt. Noen bevegelser evner ikke å opprettholde mobiliseringen når nye saker kommer på dagsordenen, og over tid kan de tape sin politiske kraft.

Det er viktig å påpeke at politisk massemobilisering på tvers av landegrensener ikke er et nytt fenomen. På 1960- og 70-tallet ble protestene målbåret i en rekke utbrudd av politisk masseaktivitet blant studenter og yngre intellektuelle med en venstreradikal slagside – blant annet mot Vietnamkrigen og for borgerrettigheter. Opprøret synliggjorde en generasjonskløft hvor redefinerings av foreldregenerasjonens tradisjonsbundne verdi- og handlingsmønstre ble et overordnet mål. Disse protestbølgene dannet grunnlaget for gjennomgripende politiske endringer (se også Ødegård, 2016; Vestel & Øya, 2014).

I dette kapitlet studerer vi ungdommens og den voksne befolkningens politiske ideologi og engasjement over tid, og spør om vi kan spore utviklingen av et nytt generasjonsgap i Norge på 2000-tallet. Ser vi en mer politisk engasjert ungdomsgenerasjon med en dagsorden som skiller seg fra de voksnes? Og er det rimelig å tenke at den utviklingen vi ser her i landet, er del av en global trend?

Kapitlet bygger på to datasett: valgundersøkelsen og SMIPS-undersøkelsene. Først vil vi undersøke endringer i valgdeltagelsen blant tre aldersgrupper – de unge (18–29 år), de voksne (30–59 år) og de eldre (60+) – i et 20-års perspektiv. Videre ser vi på den betydningen digitale plattformer og sosiale medier har for mobilisering til aksjoner og demonstrasjoner i de ulike aldersgruppene. Dette gjelder både fysiske og internettbaserte aktiviteter. Vi spør også om det politiske innholdet har endret seg over tid, og om de unge har en politisk agenda som skiller seg fra de voksnes. Er ungdom mer venstrevridde, høyrevridde, liberale eller grønne enn de som er eldre? Analysene viser at dagens unge er mer politisk aktive enn forgående ungdomsgenerasjoner. De behersker og tar i bruk digitale plattformer og sosiale medier på en måte som forsterker muligheten til å fremme en ny politisk ideologi og dagsorden. Med utgangspunkt i generasjonsteorier (se bokens innledningskapittel, Mannheim, 1927/1952) drøfter vi avslutningsvis om de endringene vi finner, har skapt et politisk generasjonsgap som på sikt har potensial til å skape ytterligere verdipolarisering mellom unge og eldre, hvor eldre vil yte motstand gjennom et «cultural backlash», som Norris og Inglehart (2019) kaller det.

Et voksende generasjonsgap i ideologi og deltagelsesformer?

I bokens første kapittel kommer Pedersen og Ødegård (2021) inn på Karl Mannheims generasjonsteori. Hovedpoenget er at ulike generasjoner er bærere av både samfunnsmessige interesser og særegne historiske erfaringer. Unge mennesker står i en formativ fase, og er derfor særlig mottakelige for samfunnsgjennomgripende hendelser, strømninger og destabiliseringsprosesser i samtiden. Denne tidssensitiviteten mener Mannheim (1927, s. 300, referert i Milkman, 2016) er en unik evne til å oppnå en «up-to-dateness». Denne evnen svekkes når man blir eldre, fordi verdensbildet reproduseres ut fra erfaringene en selv gjorde seg i sine formative år. Slik dannes generasjonsspesifikke identiteter som skiller seg fra tidligere og framtidige ungdomsgenerasjoner. I den senere tid har flere studier vist at politiske verdimønstre som formes hos unge i «the impressionable years» (Sears & Levy, 2003; Finlay et al., 2010), har en tendens til å feste seg og utgjøre mønstre de tar med seg, i større eller mindre grad, videre gjennom livsløpet. Det er dette som kalles en generasjonseffekt (Franklin, 2004).

Spørsmålet vi forfølger i dette kapitlet, er om vi kan se en slik generasjonseffekt i Norge – fortrinnsvis når det gjelder verdiorienteringer, men også med tanke på deltagelsesformer. Utenfor Norges grenser har det de siste årene vært lett å oppdage påfallende politiske generasjonsskjeller. Det har nesten blitt gjentatt til det kjedsommelige at synet på Brexit i Storbritannia og oppslutningen om Donald Trump i USA henger sammen med alder. De middelaldrende og eldre velgerne ønsket Brexit velkommen, mens de unge orienterte seg mot den europeiske unionen. På den andre siden av dammen fikk Trump betydelig mindre støtte fra de unge velgerne enn fra de middelaldrende og eldre.

Slike politiske generasjonsskiller har vi også vært vitne til tidligere. Blant andre Milkman (2016) viser hvordan den amerikanske «millenniums-generasjonen» (født mellom 1980 og 2000) samlet seg om sosiale bevegelser som tydeliggjorde at deres livserfaringer og verdensbilde skilte seg fra de eldres. Norris og Inglehart (2019) utleder en større teori om slike generasjonsskjeller, under tittelen *Cultural Backlash*. Langsiktige strukturelle

endringsprosesser – slik som utdanningsrevolusjonen, urbanisering og sekularisering – har ifølge Norris og Inglehart (2019) en grunnleggende effekt på samfunnet. Nye generasjoner blir sosialisert inn i postmoderne og mer liberale verdier enn tidligere generasjoner. Generasjonsutskifting gjør at samfunnene som helhet beveger seg i den retningen. Etter hvert nås et «tipping point», hvor de liberale verdiene blir dominerende. Det er da de eldre generasjonene kan begynne å stritte imot, i form av et «cultural backlash». Denne motstanden mot liberale verdier kan bli forsterket av økonomiske nedgangstider og økt innvandring, slik vi har sett i forbindelse med finanskrisen i 2008 og flyktningkrisen i 2015. Dette leder til økt oppslutning om autoritære, konservative verdier og populisme. Norris og Ingleharts (2019) beskrivelse av suksessen til det de kaller *autoritære populistiske partier* i nyere tid, bunner altså i stor grad i et verdimesig eller ideologisk generasjonsgap som drives av at de eldre holder igjen, mens de unge endrer seg i takt med store samfunnsstrømninger.

Et interessant spørsmål er hvorvidt et slikt eventuelt verdimesig generasjonsgap ledsages av og forsterkes av et generasjonsgap når det gjelder politisk mobilisering og deltagelse. Nye digitale kanaler og sosiale medier har de siste 10–15 årene endret rammene for folkelig mobilisering og debatt, og ses på som en ny medierende institusjon (Bennett & Segerberg, 2013; Flanagan, 2013). Sosiale medier har et sett innebygde handlingsmuligheter, særlig når det gjelder å etablere og vedlikeholde sosiale nettverk, å dele og spre innhold raskt og å dele innhold i mange formater (bilder, video, emojis) (Boyd, 2008; Enjolras et al., 2013). Disse trekkene ved sosiale medier gjør at de kan tenkes å endre forutsetningene for politisk mobilisering.

Over tid har forskningen pekt på at sosiale nettverk er viktige i politikken fordi de bidrar til å forme måten politisk informasjon mottas og forstås på (Huckfeldt & Sprague, 1987, 1995; McClurg, 2006). Nettverk gjennom sosiale medier kan tenkes å være spesielt effektive når man skal nå bredt ut med politisk informasjon. I tråd med Granovetters (1973) argument om styrken i de svake bånd kan slike nettverk bidra til at relevant informasjon spres langt utenfor gruppen av arrangører eller personer som kjenner hverandre personlig, og

gjøre at enkeltindivider får større tilgang på relevant informasjon raskere (Easley & Kleinberg, 2010). Samtidig gir de innebygde handlingsmulighetene rom for å uttrykke emosjonelt innhold som kan bevege mottageren (Papacharissi, 2015). En omfattende internasjonal metastudie av koblingen mellom bruk av digitale medier og samfunnsengasjement viste at det finnes en positiv sammenheng, og at denne har styrket seg over tid (Boulianne, 2020).

Et viktig spørsmål er om slike mer åpne informasjonsstrukturer, som potensielt også inkluderer et emosjonelt, personlig pådytt, når ut til nye grupper med politiske, mobiliserende budskap. Når det gjelder ungdom, skulle det være spesielt gode grunner til å anta en slik utvikling. Fra før vet vi at ungdom er mer aktive i sosiale medier enn eldre, og at sosiale medier utgjør en viktigere nyhetskilde for denne gruppen enn for eldre generasjoner. Ungdom er oftere medlemmer av protestgrupper på Facebook (Eimhjellen & Ljunggren, 2017), og rekrutteres oftere til demonstrasjoner og aksjoner via sosiale medier (Enjolras et al., 2013). Selv om de har en mer begrenset tilkobling til den formelle politikken og til frivillige organisasjoner enn det eldre aldersgrupper har (Bergh, 2015), vil dette kompenseres for av tilgangen til digitale nettverk.

Samtidig finnes det en bekymring for at en informasjonskontekst der underholdningsmulighetene er uendelige, vil lede mange – og spesielt de lite politisk interesserte – vekk fra politiske nyheter, noe som vil kunne svekke deres politiske kunnskap (Prior, 2005). Kan politisk engasjement via sosiale medier betraktes som en form for «slacktivism», en utvannet form for engasjement som krever lite av deltagerne, og som kommer i veien for politisk mobilisering på bakken (Morozov, 2011)? Den internasjonale litteraturen gir foreløpig ikke entydige svar på hvordan disse faktorene henger sammen når det gjelder ungdom spesielt. På tvers av studier varierer det hvorvidt man finner en sammenheng mellom ungdoms bruk av sosiale medier og ulike former for politisk engasjement. En longitudinell studie fra USA viste ingen direkte effekt av bruk av sosiale medier på politisk engasjement blant ungdom, men likevel en indirekte effekt via høynet bevissthet om samfunns spørsmål (*civic awareness*) (Boulianne, 2016). Dessuten er det mye som tyder på at sosiale medier er svært viktige nyhetskilder for ungdom (Karlsen et al., 2020; Shehata &

Strömbäck, 2018), og at de kan bidra til å koble ungdom mer direkte på politikere i forbindelse med valgkamp (Ohme, 2019).

Både norske og internasjonale studier gir dermed en indikasjon på at framveksten av sosiale medier kan ha bidratt til å styrke ungdoms politiske engasjement og deltagelse, men vi vet lite om hvordan dette har utviklet seg i Norge over tid, sett i forhold til eldre aldersgrupper. Også når det gjelder politikkenes innhold, er det et spørsmål om globalisering og digitalisering kan ha ført til et tydeligere generasjonsgap, ved at ungdom lar seg påvirke av globale trender og setter en ny politisk retning. I så fall kan man – i tråd med Norris og Inglehart (2019) – tenke seg en reaksjon blant eldre velgere. Dette vil være en reaksjon som slår i motsatt retning, som et slags omvendt generasjonsopprør, hvor eldre yter motstand mot politiske verdiknipper som blir framtreddende gjennom de unges politiske mobilisering og deltagelse. I det følgende undersøker vi endringer i deltagelse gjennom digitale kanaler hos tre grupper – de unge, de voksne og de eldre –, samt hvordan gruppene endrer seg ideologisk over tid, og diskuterer hva funnene sier oss om disse store spørsmålene.

Data

Analysene bygger på data fra den norske valgundersøkelsen og fra SMIPS-undersøkelsen, som kartlegger bruk av sosiale medier samt politisk og demokratisk deltagelse. Begge undersøkelsene gir oss mulighet til å studere endringer over tid blant respondenter som er 18 år eller eldre. Det sentrale i kapitlet, og boken for øvrig, er de unge. Vi studerer stemmeberettigede personer som er minst 18 år gamle. Dette gjør det naturlig å ta med personer i gruppen «unge» som ikke nødvendigvis er ungdommer lenger; vi avgrensner det til personer under 30 år. I stedet for å sammenligne denne gruppen med alle andre velgere, altså alle som er 30 år eller eldre, velger vi å dele den i to: De «voksne» er 30 til 59 år, mens de «eldre» er 60 år eller eldre. Slike grove inndelinger i alders- eller livsfasekategorier er litt arbitrær, og hver gruppe er svært heterogen, men det gir oss en mulighet til å kontekstualisere de unges holdninger og politiske atferd.

Den norske valgundersøkelsen er en omfattende spørreundersøkelse som gjennomføres av Statistisk sentralbyrå i etterkant av hvert stortingsvalg.

Et representativt utvalg stemmeberettigede blir intervjuet. Datainnsamlingen er ressurskrevende, og man legger stor vekt på å samle inn data av høy kvalitet, blant annet med høy svarprosent. Formålet med valgundersøkelsen, som ikke bare er en datainnsamling, men et omfattende forskningsprosjekt ledet av forskere ved Institutt for samfunnsforskning, er å framskaffe en gullstandard for data om velgeratferd. I dette kapitlet benytter vi valgundersøkelsene fra perioden 1997–2017.

De empiriske analysene av utviklingen i deltakelsesformer, og av sosiale mediers rolle i den forbindelse, er basert på data fra forskningsprosjektet *Social Media in the Public Sphere* (SMIPS). Undersøkelsen er blitt gjennomført seks ganger siden 2011, og vi benytter dataene som ble samlet inn i 2011, 2012, 2014 og 2016. Utvalgene er representative for befolkningen av internettbrukere trukket fra Kantar TNS' internettpanel. Datainnsamlingsmetoden ekskluderer dermed den delen av befolkningen som ikke bruker internett, fra utvalget. Dette utgjør imidlertid en svært liten andel av befolkningen i Norge, ettersom tilgangen til og bruken av internett er spesielt høy her i landet (ifølge Statistisk sentralbyrå bruker 96 prosent av befolkningen mellom 16 og 79 år internett, og 80 prosent av befolkningen i de samme aldersgruppene bruker sosiale medier (SSB, 2018)). Datainnsamlingen ble først gjennomført i 2011 (N = 5310),¹ og gjentatt i 2012 (N = 5019), 2014 (N = 5677) og 2016 (N = 5054). Vi har benyttet vekter som korrigerer for skjevheter knyttet til kjønn, alder og utdanning.

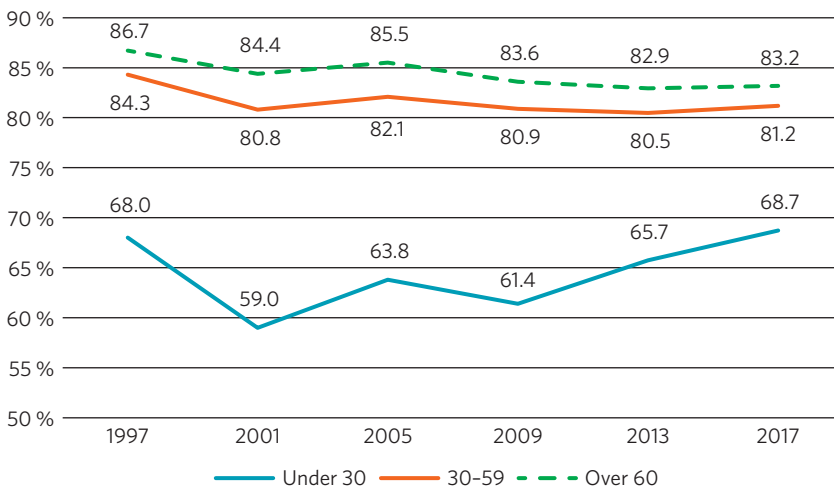
Politisk deltagelse og engasjement

Analyser av politisk mobilisering i Norge har over tid vist at det er forskjeller mellom generasjonene når det gjelder politisk interesse og deltagelse. Ungdommer og unge velgere er noe mindre interessert i politikk enn middelaldrende og eldre velgere, og de er mindre tilbøyelige til å bruke stemmeretten sin. Det samme gjelder andre former for politisk deltagelse. Disse forskjellene ble særlig tydelige ved valget i 1993, og har gjort seg gjeldende ved de fleste valgene etter det (Bergh, 2015).

¹ Et ekstra utvalg av 500 ungdommer mellom 16 og 18 år ble inkludert i 2011 og 2016.

Det siste tiåret har flere norske studier pekt på en økning i unges politiske engasjement og interesse. Tydeligst er økningen i valgdeltagelsen blant førstegangsvelgere. Denne økte med 11 prosentpoeng fra lokalvalget i 2007 til lokalvalget i 2011. Deltagelsen har vist seg å holde seg på et høyt nivå i de påfølgende årene og valgene (Bergh & Ødegård, 2013; Bergh, 2015; Ødegård et al., 2020).

Figur 1 viser utviklingen fra 1997 til 2017 for den litt større aldersgruppen av velgere under 30 år. Avstanden mellom valgdeltagelsen til denne gruppen og henholdsvis voksne (30–59 år) og eldre velgere (60 år +) har blitt mindre over tid, og var særlig liten ved 2017-valget. Figuren viser at det særlig var i perioden fra 2009 til 2013 at økningen i valgdeltagelse blant unge velgere var høy. Det var fortrinnsvis gruppen «førstegangsvelgere» (18–21 år) som økte sin deltagelse (Bergh & Ødegård, 2013; Bergh, 2015; Ødegård et al., 2020). Endringene er moderate, men det er rimelig å si at unge velgere har vært mer tilbøyelige til å stemme i nyere tid enn for ett til to tiår siden. Spesielt blant unge kvinner er endringene merkbare, noe som har resultert i en betydelig kjønnsforskjell i valgdeltagelse; forskjellen er på cirka 10 prosentpoeng blant de unge ved de to siste valgene. De unge mennene har altså i mindre grad enn de unge kvinnene tatt del i den politiske mobiliseringen de siste par tiårene.

Figur 1. Valgdeltagelse blant unge (under 30 år), voksne (30–59 år) og eldre stemmeberettigede (60 år +), ved stortingsvalgene fra 1997 til 2017. Prosent

Når det gjelder den bredere politiske deltagelsen, varierer den avhengig av hvilken form vi snakker om, og nivåene svinger over tid. Studier har vist at unges deltagelse i demonstrasjon og aksjon, i det å skrive i avisen eller ta opp saker i parti, fagforening eller organisasjon, har hatt en sterk økning i løpet av 2000-tallet, og ligger over voksenbefolkningens tilsvarende deltagelse (Bergh, 2015). Også yngre aldersgrupper – 14-åringere – viser et større engasjement rundt spørsmål om politikk, demokrati og deltagelse (Huang et al., 2017).

Hvilken rolle har framveksten av sosiale medier spilt for de unges politiske deltagelse i Norge? For det første kan dette handle om hvorvidt unge deltar mer enn voksne i politiske handlinger via digitale plattformer. For det andre vil vi undersøke om sosiale medier tilbyr spesielt viktige kanaler for informasjon og mobilisering av politiske demonstrasjoner for de unge, og slik sett har betydning for struktursiden av politisk deltagelse (Norris, 2001).

Tall fra SMIPS-undersøkelsene mellom 2011 til 2016 (Tabell 1) viser et mønster der unge under 30 år oftere deltok i demonstrasjoner og aksjoner via internett enn det de voksne (30–59 år) gjorde, men så har forskjellen over tid blitt jevnet ut. Tabell 1 viser en betydelig forskjell mellom unge og eldre velgere på alle de fire tidspunktene: Sistnevnte gruppe deltar i mindre grad i aksjoner på internett.

Tabell 1. Andel av de som støttet en aksjon eller var på en demonstrasjon det siste året, **som deltok på internett**, i prosent.

	2011	2012	2014	2016
Unge under 30 år	71	70	66	74
Voksne 30–59 år	67	59	63	72
Eldre over 60 år	55	37	40	58

*Uthevet skrift betyr at det er en signifikant forskjell mellom de under 30 og de over 30 i det aktuelle året.

*N pr. år = **Under 30 år**: 400 (2011), 284 (2012), 307 (2014), 220 (2016). **30–59 år**: 793, 627, 691, 546.

Over 60 år: 401, 308, 479, 526.

Selv om forskjellen mellom de eldste og de yngste holder seg, ser vi altså ingen tydelig trend der unge blir *mer* dominerende når det gjelder internettbaserte aksjonsformer. Snarere er det slik at de middelaldrende voksne tar dem igjen etter hvert som tiden går.

Man kunne tenke seg at unges høyere deltagelse på digitale arenaer ville motsvares av at eldre aldersgrupper deltok mer enn de unge gjennom fysisk oppmøte. Vi finner imidlertid ikke et slikt mønster. Tabell 2 viser at de unge og de middelaldrende deltar i omtrent like stor grad gjennom fysisk oppmøte, i hele perioden. Tallene svinger en del fra år til år, men det er ikke slik at de eldre aldersgruppene alene holder fast på de tradisjonelle formene for deltagelse, mens de unge beveger seg over i de nye.

Tabell 2. Andel av de som deltok i en aksjon eller på en demonstrasjon, som gjorde dette ved fysisk oppmøte, i prosent.

	2011	2012	2014	2016
Unge under 30 år	34	37	36	27
Voksne 30-59 år	29	37	34	25
Eldre over 60 år	37	50	49	31

*Uthevet skrift betyr at det er en signifikant forskjell mellom de under 30 og de over 30 i det aktuelle året.

*N pr. år = **Under 30 år:** 400 (2011), 284 (2012), 307 (2014), 220 (2016). **30-59 år:** 793, 627, 691, 546.

Over 60 år: 401, 308, 479, 526.

Selv om vi ser en liten nedgang i andelen som har deltatt ved fysisk oppmøte i alle tre grupper, mener vi resultatene likevel ikke gir noen tydelig støtte til «slacktivisme»-tesens antagelse om at deltagelse på digitale plattformer fortrenger tradisjonelle former for deltagelse. Vi ser ingen drastisk tilbakegang – verken for befolkningen som helhet eller for de unge spesielt. Både unge og midt-kategorien voksne deltar likevel langt oftere via internett enn via fysisk oppmøte. I denne analysen framstår det som om internett er en helt sentral arena for politisk deltagelse utenfor valgkanalen, som kommer i tillegg til former som eksisterte fra før. Ofte vil også disse tingene være sammenvevet, slik at demonstrasjoner og aksjoner på nett også kan lede til fysiske arrangementer. At unge er omtrent like aktive som de voksne i fysiske demonstrasjoner kan dermed kanskje tilskrives *nettopp* at de allerede er mobilisert til nettbaserte demonstrasjoner og aksjoner.

Når det gjelder endringer i informasjons- og mobiliseringsstrukturer, ser vi i tabell 3 at helt fra 2011 har Facebook og andre sosiale medier vært den viktigste kilden til informasjon om aksjoner og demonstrasjoner.

Tabell 3. Hvis du tenker på den siste aksjonen/demonstrasjonen du støttet/deltok i, hvordan fikk du vite om denne? Prosentueringsgrunnlag: De som har deltatt i demonstrasjon eller aksjon siste året. Kun ett svar mulig.

		2011	2012	2016
Facebook og andre sosiale medier	Under 30	51	47	65
	30–59	40	34	55
	Over 60	22	12	38
Avis eller omtale i media	Under 30	18	13	5
	30–59	23	22	13
	Over 60	35	28	24
Personlig kontakt (inkl. telefon. SMS og E-post)	Under 30	25	31	23
	30–59	31	38	24
	Over 60	38	53	24

*Uthevet skrift betyr at det er en signifikant forskjell mellom de under 30 og de over 30 i det aktuelle året.

*N pr. år = **Under 30 år:** 447 (2011), 317 (2012), 219 (2016). **30–59 år:** 849, 689, 541. **Over 60 år:** 421, 331, 520.

Dette gjelder i befolkningen som helhet, men i særdeleshet de unge. I 2016 sa 65 prosent av de unge at Facebook og andre sosiale medier var kilden til informasjon om den siste demonstrasjonen eller aksjonen de hadde deltatt i, mot 51 prosent i 2011. Facebook er den plattformen som de aller fleste benytter seg av i alle aldersgrupper.² Reuters Digital News Report 2019 viser at Facebook har forblitt det viktigste sosiale mediet i befolkningen, og at bruken av Facebook til nyheter er på samme nivå i 2019 som i 2016 (Moe & Bjørgan, 2019, s. 23). I gruppen under 35 år forblir også Facebook den viktigste kanalen for nyheter, men her har det samtidig skjedd ganske store endringer i perioden, og flere plattformer – som YouTube, Snapchat, Instagram og Twitter – har fått økende betydning (Moe & Bjørgan, 2019, s. 25). Bruken av disse plattformene til nyheter er betydelig høyere blant de unge enn blant de over 35 år.

Tabell 3 viser videre at aviser og omtaler i media etter hvert er blitt en svært lite viktig informasjonskilde for de unge. Selv om eldre aldersgrupper bruker denne kilden i større grad enn de unge, ser vi også her en markant nedgang over tid. Disse trendene er i tråd med

2 Facebook er det sosiale mediet som framstår som viktigst, både for unge og eldre aldersgrupper. I 2016 oppga 57 prosent av de unge at Facebook var kilden til informasjon, mens andre sosiale medier utgjorde 8 prosent.

overordnede trekk når det gjelder unges og voksnes kilder til nyhetsbruk i perioden (Karlsen et al., 2020). Når det gjelder kilder til daglig nyhetsbruk, skiller for eksempel unge under 35 seg ut ved at de i større grad enn andre kommer over nyheter gjennom sosiale medier (Moe & Bjørgan, 2019).

Noe av det som gjør sosiale medier kraftfulle når det gjelder informasjonsspredning og mobilisering, er at initiativet kommer fra noen man er koblet til i et personlig sosialt nettverk (Boyd, 2008; Easley & Kleinberg, 2010; Wahlström et al., 2019). Dette gjenspeiles også i SMIPS-studien. I våre analyser (ikke vist her)³ finner vi at det er særlig unge under 30 år som mobiliseres til deltagelse via venner og bekjente, mens de voksne og eldre i større grad blir invitert av arrangøren av demonstrasjonen/aksjonen. I 2016 sa 25 prosent av de unge, mot 34 prosent av de eldre, at de var blitt invitert av arrangøren. Motsatt oppga 21 prosent av de unge, mot 7 prosent av de eldre, at de var blitt invitert av nære venner. Blant de middelaldrende var 14 prosent blitt invitert av nære venner. Disse aldersforskjellene ser ut til å ha økt over tid, hvilket indikerer at den relative betydningen av personlige sosiale nettverk er blitt større blant unge i perioden.

Studien understreker også at sosiale medier utgjør et viktig supplement som mobiliseringsarena, særlig for de unge. Selv om tallene ikke tyder på at de unge er frakoblet det formaliserte organisasjonslivet og de som arrangerer demonstrasjoner og aksjoner, er de likevel i noe mindre grad påkoblet enn de voksne, ut fra disse analysene. Nettverk via sosiale medier kan betraktes som mer åpne enn tradisjonelle organisasjons- og medlemsnettverk, og kan tenkes å nå grupper som i større grad står utenfor disse (Enjolras et al., 2013). Vi skal likevel merke oss at for alle tre aldersgrupper ser det å være invitert av arrangøren ut til å øke i betydning i løpet av den perioden vi studerer. Økningen er på 8 prosentpoeng blant de yngste, og på 10 prosentpoeng blant de to eldre gruppene. Dette kan gjenspeile en utvikling der det norske organisasjonslivet i økende grad benytter sosiale medier til å mobilisere til deltagelse (Arnesen et al., 2016),

3 Følgende spørsmål ble stilt: Hvis du tenker på den siste aksjonen/demonstrasjonen du støttet/deltok i, tok du selv initiativ til denne, eller ble du invitert? Svaralternativene var: 1) Invitert av arrangør, 2) Invitert av nære venner, 3) Invitert av bekjente, 4) Invitert av andre, 5) Tok initiativ selv.

og gir indikasjoner på at norsk ungdom forblir påkoblet sivilsamfunnets strukturer i sitt engasjement.

Generasjoner og politiske agendaer i Norge og internasjonalt

Så langt har vi analysert likheter og forskjeller mellom unge, voksne og eldre i politisk deltagelse og hvordan disse mobiliseres gjennom online- og offline-kanaler. Nå spør vi hva det politiske innholdet i dette engasjementet handler om, og om det er forskjeller mellom generasjonene.

Innledningsvis pekte vi på at det finnes en bekymring for et økende ideologisk generasjonsgap når vi ser på amerikanske og europeiske forhold. Hvordan ser dette ut i Norge? Vi starter med det mest konkrete, nemlig stemmegivningen. Det varierer over tid hvilke partier som gjør det best blant unge velgere. Vanligvis gjør de to største partiene, Arbeiderpartiet og Høyre, det litt dårligere blant de unge (Berglund, 2020), men ved lokalvalgene i 2011 og 2015 og ved stortingsvalget i 2013 hadde de større oppslutning blant unge velgere enn tidligere. Fremskrittspartiet og SV gjorde det særlig bra blant de unge på 1990-tallet.

Ved stortingsvalget i 2017 er det tre partier som utmerker seg ved at de gjør det betydelig bedre blant unge enn blant voksne velgere: SV, Venstre og MDG. Blant de under 30 år stemte 30 prosent på ett av disse partiene. Tilsvarende tall for de voksne (30–59 år) er 15 prosent, mens bare 9 prosent av de eldre stemte på SV, Venstre eller MDG. Felles for disse tre partiene er at de har en miljø- og klimaprofil; de har såkalt «sakseierskap» til miljø- og klimasaken (Bergh & Karlsen, 2019).

Miljøpartiene fikk altså rekordhøy oppslutning blant de unge ved stortingsvalget i 2017; høyere enn noen gang siden 1989. I 2017 er gapet mellom velgere under 30 år og eldre velgergrupper – og i særlig grad de over 60 år – større enn noen gang. Det er en betydelig endring i så måte fra 2013 til 2017. I denne perioden ser det ut til å ha skjedd en ungdomsmobilisering til fordel for de tre miljøpartiene.

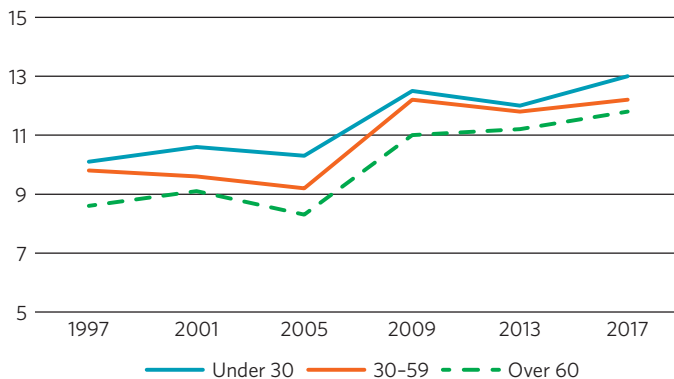
Betyr dette at det er klima- og miljøspørsmål som engasjerer unge velgere? I valgundersøkelsen i 2017, når vi ser på alle velgerne, var klima

og miljø den nest viktigste saken for velgernes stemmegivning, etter innvandring. For velgere under 30 år var klima og miljø den desidert viktigste saken, og ble nevnt av nesten 30 prosent. Dette gjelder særlig de unge kvinnene, hvorav 36 prosent nevnte denne saken. Blant velgere i aldersgruppen 30–59 år nevnte 19 prosent miljø og klima; mens kun 11 prosent av eldre velgerne nevnte denne saken som viktigst for deres stemmegivning. Selv om det er kjønnsforskjeller i alle aldersgrupper, hvor kvinner oftere oppgir at klima og miljø er den viktigste saken, er generasjonsforskjellene til stede både blant kvinner og menn. Unge menn er mer opptatt av denne saken enn voksne og eldre menn. Generasjonsgapet i prioritering av klima- og miljøsaken er større enn for noen andre saker ved noen andre valg siden 2005.

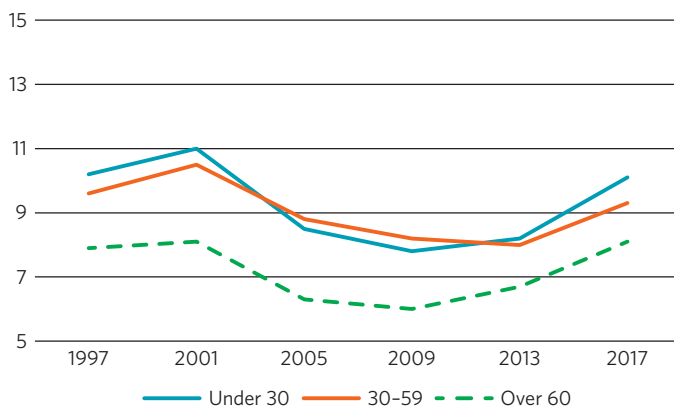
Ideologiske generasjonsforskjeller

Det har altså oppstått en betydelig forskjell mellom unge og voksne i prioritering av klima og miljø, samt i stemmegivning på de tre «miljøpartiene». Begge funnene peker i retning av et ungdommelig engasjement som har en «grønn» retning. Gjenfinner vi et slikt grønt engasjement når vi ser på unge velgeres holdninger til klima- og miljøspørsmål? For å måle det – samt andre typer av ideologiske holdningsdimensjoner – benytter vi valgundersøkelsens ideologiske dimensjoner. Ved hjelp av en rekke holdningsspørsmål, og ved bruk av faktoranalyse, utledes ideologiske dimensjoner i den norske befolkningen. Skalaene i disse dimensjonene går fra 0 til 20. Velgernes plassering på dimensjonene viser seg å være forholdsvis stabile over tid, og henger nært sammen med stemmegivningen. Dimensjonene fanger altså opp genuine ideologiske forskjeller – og likheter – mellom ulike grupper av befolkningen (Aardal et al., 2019). Dermed er de også egnet til å studere ideologiske forskjeller mellom ulike aldersgrupper.

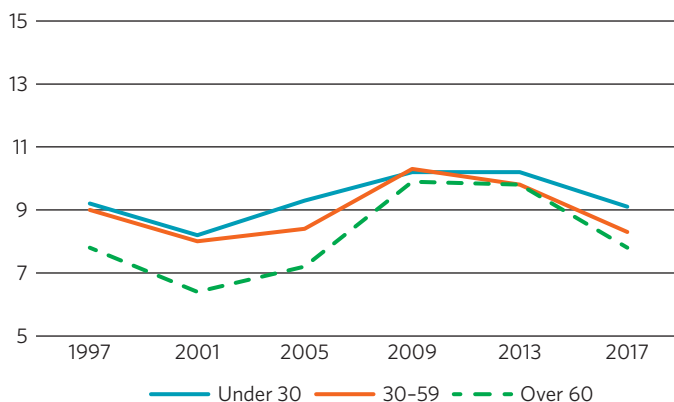
I Figur 2A til 2D framgår forskjeller i ideologisk posisjon mellom unge, voksne og eldre i perioden fra 1997 til og med 2017-valget, på fire dimensjoner: klima/miljø, innvandring, økonomisk høyre–venstre- og religiøs–sekulær-dimensjonen. Hva som er høy (eller lav) verdi, framgår av figuroverskriftene.

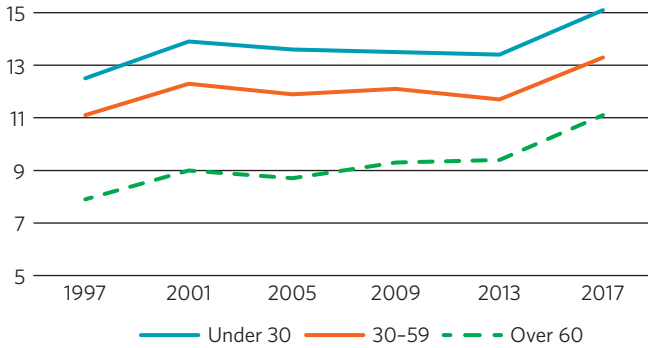
Figur 2A. Holdninger til klima/miljø etter alder, fra 1997 til 2017. Skala fra 0 til 20 (høy = klima-/miljøorientert)

Figur 2B. Holdninger til innvandring etter alder, fra 1997 til 2017. Skala fra 0 til 20 (høy=positiv til innvandring)

Figur 2C. Plassering på den økonomiske høyre-venstre-aksen etter alder, fra 1997 til 2017. Skala fra 0 til 20 (høy verdi = høyre)

Figur 2D. Plassering på en religiøs/sekulær akse etter alder, fra 1997 til 2017. Skala fra 0 til 20 (høy = sekulær)

De fire dimensjonene viser endring fra valg til valg, både i totalt nivå og i forskjellen mellom unge og voksne. Trenden over tid er tydeligst når det gjelder klima/miljø og religion. Befolkningen ønsker en sterkere klima- og miljøpolitikk i dag enn rundt årtusenskiftet (høyere verdier på skalaen), og samfunnet blir mer sekulært over tid (høyere verdier). Synet på innvandring og på høyre–venstre-aksen beveger seg i bølger.

I et kortere tidsperspektiv, fra 2013 til 2017, ble befolkningen som helhet mer sekulær, mer positiv til innvandring, mer venstreorientert, og kanskje noe mer klimaorientert, men sistnevnte er ikke statistisk signifikant for hele befolkningen. I tillegg ble forskjellene mellom unge og voksne større langs alle disse dimensjonene. Utslagene er moderate – det er ikke slik at unge har radikalt andre holdninger enn voksenbefolkningen – men det er verd å merke seg at trenden går i retning av økte forskjeller på alle dimensjonene.

Unge har mer liberale holdninger til innvandring enn eldre velgere (2 skalaenheter på en 0–20-skala), og det er en liten, statistisk signifikant forskjell til de voksne velgerne (1 enhet). Velgere under 30 år ønsker en mer offensiv klimapolitikk enn voksne og eldre velgere (1 enhet). De unge er mer sekulære enn voksne (2 enheter) og eldre (4 enheter) velgere, men slik har det vært i hele denne perioden. Trenden i sekulær retning slår inn i alle aldersgrupper. Det som kanskje er litt overraskende, er at de yngste ligger til høyre for voksenbefolkningen i økonomisk politikk. Igjen er forskjellene små (1 enhet), men statistisk signifikante. Her er det i hovedsak den voksne og den eldre befolkningen som har beveget seg mot

venstre, mens endringen er mindre for de unge. Det tyder i hvert fall på at vi ikke ser et venstreradikalt ungdomsopprør, slik man så på slutten av 1960-tallet og gjennom 1970-tallet (Ødegård, 2016).

Det er viktig å understreke at alle disse tallene er uttrykk for *gjennomsnitt*. Det er stor variasjon innad i gruppen av unge, slik det også er innad i gruppene av voksne og eldre. Blant annet er det kjønnsforskjeller i synet på miljø og klima. Unge kvinner ønsker den mest radikale klima- og miljøpolitikken. Mange unge har selvsagt helt andre holdninger enn de som kommer til uttrykk gjennom slike gjennomsnitt. I det store bildet ser vi likevel en generasjon unge som er politisk engasjert, som mobiliserer først og fremst på vegne av miljø- og klimasaken, men kanskje også i noen grad på vegne av liberale verdier.

Konklusjon: Økte politiske motsetninger, men så langt ikke en generasjonskonflikt

Dagens unge ser ikke bare ut til å ha en agenda som skiller seg fra de voksnes, men de deltar i politikk på måter som gjør det mulig å frambære denne agendaen i større grad enn tidligere. Parallelt som valgdeltagelsen blant unge har økt, mobiliseres også flere til deltagelse i aksjoner og demonstrasjoner, særlig gjennom internett og sosiale medier. I bokens andre kapittel beskriver Bakken og kolleger (2021) hvordan digitale plattformer og sosiale medier utgjør en integrert del av de unges hverdagsliv. Slik er det også på politikfeltet. Å forklare den høye deltagelsen uten å ta hensyn til den mobiliserende kraften som ligger i sosiale medier og digitale plattformer, særlig for de unge, vil være mangelfullt. Når vi finner at koblingen mellom bruk av sosiale medier og politisk deltagelse er sterkere blant ungdom, handler dette om at sosiale medier er tett(ere) sammenvevd med deres sosiale nettverk gjennom vennskapsbånd enn det vi ser blant voksne og eldre.

Sosiale medier framstår dermed som viktige når det gjelder å spre informasjon til ungdom om politiske demonstrasjoner, og når det gjelder å motta oppfordringer fra venner om å delta. En slik digital jevnalder- og vennemobilisering fant også Wahlström og kolleger (2019) som den viktigste bak oppslutningen om klimabevegelsen *Fridays For Future*

i flere land. Mens 87 prosent av skoleelevene som deltok på demonstrasjonene, gjorde det med venner, var denne andelen 52 prosent blant de voksne (Wahlström et al., 2019). Slik sett både treffes unge av og er i stand til å utnytte de innebygde egenskapene i sosiale medier, og det er lite som tyder på at vi ser en økende «slacktivism». Politisk engasjement reduseres ikke til uforpliktende *likes*, og digitale plattformer og sosiale medier tjener som arena både for politisk deltagelse og for mobilisering. Man kunne tenke seg at fysisk deltagelse i aksjoner og demonstrasjoner ville svekkes over tid når slike aktiviteter via internett har økt kraftig de senere årene. I alle aldersgrupper finner vi en svak tendens til dette, men det er ingenting som tyder på en sterk svekkelse av denne typen aktivitet. Dette finner støtte i andre studier, som viser en sterk korrelasjon mellom fysiske og digitale demonstrasjoner (Boulianne & Theocharis, 2020).

Vi ser også – for første gang på flere tiår – et tydeligere generasjonsgap i politiske verdiorienteringer mellom unge og voksne. De unge er mer opptatt av klima og miljø enn det eldre aldersgrupper er, de er liberale i synet på innvandring, og de er mer sekulære enn den voksne befolkningen. Dette kan beskrives som en mild versjon av de generasjonskonfliktene som Norris og Inglehart (2019) løfter fram. Selv om det ikke i en norsk kontekst arter seg som en konflikt eller antagonisme, er forskjellene tydelige, spesielt i klimasaken. Rett nok finner vi at også eldre generasjoner beveger seg i samme retning som de unge, men avstanden øker, særlig mellom de under 30 år og de over 60 år. Unges verdimønster harmonerer også med deres partipreferanser ved stortingsvalgene, hvor vi ser en tydeligere klima- og miljøprofil enn tidligere. Disse endringene har skjedd raskt. Ved lokalvalget i 2011 og stortingsvalget i 2013 var det et påfallende samsvar i stemmegivningen på tvers av generasjoner (Bergh, 2015). I motsetning til i dag støttet unge den gangen opp om de bestående og store politiske partiene og institusjonene, og framviste et engasjement uten en ny politisk retning (se også Ødegård, 2014). Ved 2017-valget hadde de unges partivalg dreid kraftig i rød-grønn retning. Videre finner vi at unge ligger noe til høyre for voksne i økonomisk politikk.

Selv om ungdommen endrer seg mer i sine verdiorienteringer enn den voksne og den eldre befolkningen, indikerer funnene likevel at Norris og Ingleharts (2019) ide om et høyrepopulistisk «backlash» fra de voksne

ikke er like tydelig i en norsk kontekst. Det grunnleggende mønsteret er at aldersgruppene følger hverandre. Dette til tross – hvorfor skiller de unges verdiorientering seg i økende grad fra de eldres? Norris og Inglehart (2019) mener at unge over tid sosialiseres inn i liberale verdier, og dermed bidrar til en gradvis endring av samfunnet («cultural backlash»). Med støtte i generasjonssosiologien vil unge som står i en formativ fase, respondere på de sosiale, kulturelle og politiske samfunnsgjennomgripende hendelsene de vokser opp med (Mannheim, 1952). Som den amerikanske sosiologen Milkman (2016) skriver om USA, har oppveksten til barn de siste to tiårene vært preget av blant annet større etnisk diversitet. Mønsteret gjenfinnes også i en norsk oppvekst (SSB, 2017). I tillegg har unge vokst opp i et samfunn hvor klimatrusselen henger over dem, og som er preget av hverdagsrasisme, «fake news», flyktningsstrømmer over grensen og terrorhandlinger i eget land. Alt dette er hendelser som har kraft i seg til å forme unges politiske verdiorienteringer og sette en ny politisk dagsorden. Det kan også tenkes at slike hendelser bidrar i danningen av generasjonsspesifikke identiteter.

Et slikt sammenfall i skjellsettende erfaringer, i kombinasjon med digitale plattformer og sosiale medier som «grenseløse» informasjons- og mobiliseringsarenaer, kunne danne grunnlag for framveksten av en global ungdomsgenerasjon som deler kjennetegn knyttet til politiske holdninger og handlinger. Edmunds og Turner (2005) mener at en global ungdomsgenerasjon har makten til å produsere intra-generasjonell solidaritet på tvers av nasjonalstatene, og inter-generasjonelle konflikter innenfor nasjonalstaten. En slik analyse kan gi mening i lys av den dypere-liggende generasjonspolariseringen vi har sett ved Brexit-avstemmingen, ved valget av Trump som president i 2016 og ved mobiliseringen av unge velgere for Biden i 2020.

Kan det politiske generasjonsgapet vi ser utspille seg i en norsk kontekst, være uttrykk for slike globale prosesser? Det er ikke utenkelig. For selv om det ikke ser ut til at dagens eldre utøver en form for opprør («cultural backlash») mot de nye ideologiske verdiorienteringene de unge står i spissen for, skal vi ikke ser bort fra at generasjonskonflikten kan ha eskalert siden 2017, da valgundersøkelsen ble gjennomført. Siden den gang har vi sett flere eksempler på kraftfulle, globale ungdomsmobiliseringer – gjennom blant annet klimabevegelsen *Fridays*

For Future og antirasismebevegelsen *Black Lives Matter*. Dette kan være trender som peker i retning av en tydeligere avstand mellom de unge og voksenbefolkningen samt utviklingen av tydelige generasjonsspesifikke verdiorienteringer hos unge, som akselereres gjennom digitale plattformer og sosiale mediers evne til å mobilisere globalt.

I det store bildet som presenteres, er det viktig å påpeke at det også blant unge – som i eldre aldersgrupper – er stor variasjon i verdiorienteringer og engasjement. I dette kapitlet har vi ikke studert hvordan politisk delttagelse og politiske holdninger slår ut i ulike sosiale grupper, og om det er store kjønnsvariasjoner. Ifølge Norris (2001) avhenger mobiliseringsprosesser både av borgernes individuelle karakteristikk, slik som økonomiske ressurser, motivasjon og ferdigheter, og av strukturene som tilrettelegger for spredning av informasjon og for at individer kan bli motivert til å delta. Er det da slik at digitale plattformer og sosiale medier forsterker den sosiale ulikheten i politisk delttagelse blant unge, eller skjer det en demokratisering ved at alle gis tilgang til samme informasjon? Deles den «nye» politiske dagsordenen av unge generelt, eller går skillelinjene mellom unge som bor i henholdsvis urbane og rurale områder, eller går de mellom gutter og jenter? I en tid hvor verden preges av politiske polariseringer, er dette viktige tema for videre forskning. Derfor er det ytterst viktig å forstå hvilken betydning digitale nettverk har for å forsterke eller svekke slike polariseringstrekk.

Litteratur

- Arnesen, D., Sivesind, K. H. & Gulbrandsen, T. J. (2016). *Fra medlemsbaserte organisasjoner til koordinert frivillighet? Det norske organisasjonssamfunnet fra 1980 til 2013*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Bakken, A., Sletten, M. & Hegna, K. (2021). Offline, online. Digitale ungdomsliv gjennom tre tiår. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (s. 29–61). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch2>
- Bennett, W. L. & Segerberg, A. (2013). *The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics*. Cambridge University Press.
- Bergh, J. (2015). Generasjon Utøya? Politisk deltakelse og engasjement blant ungdom. I B. Aardal & J. Bergh (Red.), *Valg og velgere. En studie av stortingsvalget 2013* (s. 180–200). Cappelen Damm Akademisk.

- Bergh, J. & Karlsen, R. (2019). Politisk dagsorden og sakseierskap ved stortingsvalget 2017. I J. Bergh & B. Aardal (Red.), *Velgere og valgkamp: En studie av stortingsvalget i 2017* (s. 27–43). Cappelen Damm Akademisk.
- Bergh, J. & Ødegård, G. (2013). Ungdomsvalget 2011. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 29(1), 30–49. EISSN: 1504–2936.
- Berglund, F. (2020). Hvordan har partienes velgere endret seg over tid? I J. Bergh, A. Haugsgjerd & R. Karlsen (Red.), *Valg og politikk siden 1945. Velgere, institusjoner og kritiske hendelser i norsk politisk historie* (s. 77–94). Cappelen Damm Akademisk.
- Boulianne, S. (2016). Online news, civic awareness, and engagement in civic and political life. *New Media & Society*, 18(9), 1840–1856. <https://doi.org/10.1177/1461444815616222>
- Boulianne, S. (2020). Twenty years of digital media effects on civic and political participation. *Communication Research*, 47(7), 947–966. <https://doi.org/10.1177/0093650218808186>
- Boulianne, S. & Theocharis, Y. (2020). Young people, digital media, and engagement: A meta-analysis of research. *Social Science Computer Review*, 38(2), 111–127. <https://doi.org/10.1177/0894439318814190>
- Boyd, D. (2008). *Taken out of context: American teen sociality in networked publics* [Doktorgradsavhandling, University of California]. <http://www.danah.org/papers/TakenOutOfContext.pdf>
- Easley, D. & Kleinberg, J. (2010). *Networks, crowds, and markets: Reasoning about a highly connected world*. Cambridge University Press.
- Edmunds, J. & Turner B. S. (2005). Global generations: Social change in the twentieth century. *British Journal of Sociology* 56(4), 559–557.
- Eimhjellen, I. & Ljunggren, J. (2017). *Kollektiv handling og digitale medier: Nye digitale skiller?* (Rapport nr. 3). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <http://hdl.handle.net/11250/2442827>
- Enjolras, B., Karlsen, R., Steen-Johnsen, K. & Wollebæk, D. (2013). *Liker – liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*. Cappelen Damm Akademisk.
- Enjolras, B., Steen-Johnsen, K. & Wollebæk, D. (2012). Social media and mobilization to offline demonstrations: Transcending participatory divides? *New Media & Society*, 15(6), 890–908. <https://doi.org/10.1177/1461444812462844>
- Finlay, A., Wray-Lake, L. & Flanagan, C. A. (2010). Civic engagement during the transition to adulthood: Developmental opportunities and social policies at a critical juncture. I L. R. Sherrod, J. Torney-Purta & C. A. Flanagan (Red.), *Handbook of research on civic engagement in youth* (s. 277–305). Wiley.
- Franklin, M. N. (2004). *Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945*. Cambridge University Press.
- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.

- Huang, L., Ødegård, G., Hegna, K., Svagård, V., Helland, T. & Seland, I. (2017). *Unge medborgere. Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge. The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2016*. NOVA, OsloMet.
- Huckfeldt, R. & Sprague, J. (1987). Networks in context: The social flow of political information. *The American Political Science Review*, 81(4), 1197–1216. <https://doi.org/10.2307/1962585>
- Huckfeldt, R. & Sprague, J. (1995). *Citizens, politics and social communication: Information and influence in an election campaign*. Cambridge University Press.
- Karlsen, R., Beyer, A. & Steen-Johnsen, K. (2020). Do high-choice media environments facilitate news avoidance? A longitudinal study 1997–2016. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*. <https://doi.org/10.1080/08838151.2020.1835428>
- Mannheim, K. (1952). The problem of generations. I K. Mannheim (Red.), *Essays on the sociology of knowledge* (publisert første gang 1923). Routledge and Kegan Paul.
- Milkman, R. (2016). A new political generation: Millennials and the post-2008 wave of protest. *American Sociological Review* 82(1), 1–31. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0003122416681031>
- McClurg S. D. (2006). Political disagreement in context: The conditional effect of neighborhood context disagreement and political talk on electoral participation. *Political Behavior* 28(4), 349–366.
- Moe, H. & Bjørgan, J. (2019). *Bruksmønstre for digitale nyheter: Reuters Institute Digital News Report*. Universitetet i Bergen.
- Morozov, E. (2011). *The net delusion: The dark side of Internet freedom*. Public Affairs.
- Norris, P. (2001). *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the Internet worldwide*. Cambridge University Press.
- Norris, P. & Inglehart, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.
- Ohme, J. (2019). When digital natives enter the electorate: Political social media use among first-time voters and its effects on campaign participation. *Journal of Information Technology & Politics*, 16(2), 119–136. <https://doi.org/10.1080/19331681.2019.1613279>
- Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics. Sentiment, technology, and politics*. Oxford University Press.
- Pedersen, W. & Ødegård, G. (Red.) (2021). Norsk ungdomsforskning: Røtter og samtidsforståelser. I *UNGDOMMEN* (s. 9–25). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch1>
- Prior, M. (2005). News vs. entertainment: How increasing media choice widens gaps in political knowledge and turnout. *American Journal of Political Science*, 49(3), 577–592.

- Sears, D. O. & Levy, S. (2003). Childhood and adult political development. I D. O. Sears, L. Huddy & R. Jervis (Red.), *Oxford handbook of political psychology* (s. 60–109). Oxford University Press.
- Shehata, A. & Strömbäck, J. (2018). Learning political news from social media: Network media logic and current affairs news learning in a high-choice media environment. *Communication Research*. Advance online publication.
- SSB (2017, 17. oktober). *Stadig flere som fødes i Norge har innvandrerbakgrunn*. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/stadig-flere-som-fodes-i-norge-har-innvandrerbakgrunn>
- Wahlström, M., Sommer, M., Kocyba, P., De Vydt, M., de Moor, J. & Davies, S. (2019). Fridays For Future: A new generation of climate activism, introduction to country reports. I M. Wahlström, P. Kocyba, M. De Vydt & J. de Moor (Red.), *Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities* (s. 4–18). <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/XCNZH>
- Ødegård, G. (2014). Små partier – store endringer. Medlemskap i ungdomspartiene i Norge 1998–2011. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 14(1), 135–148.
- Ødegård, G. (2016). Ungdom, opprør og tilpasning. Et essay om generasjonsdannelser. *Sosiologi i dag*, 46, 9–37.
- Ødegård, G., Bergh, J. & Saglie, J. (2020). Why did young Norwegians mobilize: External events or early enfranchisement? I J. Eichhorn & J. Bergh (Red.), *Lowering the voting age to 16: Learning from real experiences worldwide* (s. 189–210). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-32541-1>
- Øya, T. & Vestel, V. (2014). Generasjonskløfta som forsvant: Et ungdomsbilde i endring. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 14(1), 99–133.
- Aardal, B., Bergh, J. & Haugsgjerd, A. (2019). Politiske stridsspørsmål, ideologiske dimensjoner og stemmegivning. I J. Bergh & B. Aardal (Red.), *Velgere og valgkamp: En studie av stortingsvalget i 2017* (s. 44–80) 44–80. Cappelen Damm Akademisk.